

RÉGI AMERIKAI MŰVÉSZET

1520-ban, a brüsszeli királyi palotában közszemlére állították ama kincseket, melyeket Fernando Cortez Mexikó földjén zsákmányul ejtett. Ez időben járta be Albrecht Dürer is Németalföldet s jegyezte fel útinaplójában, hogy e kincsek láttára milyen gyönyörűséggel töltötte el „die subtilen ingenia der Menschen in fremden Landen“. E pár szóban benne volt a lángész magányosan álló ítélete egy idegen népfaj idegen művészetével szemben.

Cortez hajórakománya Amerika őslakói, az indiánusok kultúrájának bizonyítékait tartalmazta. Egyóttal azonban halálítéletet is jelentett. A renaissance-kor európai hódítói megértés nélkül, tanácstalanul állottak az új világ szellemi megnyilatkozása előtt. Gőgös öntudatában saját, előrehaladottabb kultúrájuknak, alig méltatták figyelemre. Tulajdonképpen csak azt a részét becsülték meg, ami aranyból volt s aminek értékét materiális szempontból mérhették fel. Összehasonlítva saját magukkal, az idegen népfajnak csak a primitív volta ötlött a szemükbe. Jogos hódítóknak vélték magukat és könyörtelenül fogtak bele a nép kiirtásába, elpusztításába. Nem tudták másképpen áthidalni azt az ezeréves távlatot, mely a két különböző kultúrát elválasztotta egymástól.

Ma már tudjuk, hogy ebben az összecsapásban az emberiség egyik legnagyobb tragoediája játszódott le. Mexikó, Közép- és Dél-Amerika óriási területe olyan virágzó, hatalmas kultúrákomplexumot képviselt, hogy bátran összehasonlíthatjuk akár Egyiptommal, akár a többi régi, keleti kultúrával. Tisztán azért kellett elpusz-

tulnia, mert szellemi világa *más* volt, mint az európai cinquecentóé.

Amerika régi művészetét Európában csak nagyon kevésbé ismerik. Néhány szaktudóson kívül más alig foglalkozott vele. Azokat a tárgyakat pedig, melyeket még a spanyol hódítások idejéből őriztek a fejedelmi „Kunst und Raritätenkammer“-ekben, vagy amelyek az utóbbi évtizedekben kerültek el hozzánk, nem annyira művészeti, mint inkább csak ethnológiai szempontból becsülték meg. Amerikai archaeológusok már régebbi idő óta fáradoznak azon, hogy világosságot derítsenek földjük hajdani, elpusztult kultúrájára. Bizonyára az a vágy is sarkallja őket, hogy szellemi tradíciót nélkülöző nép lévén, legalább a *föld* multjából teremtsenek maguknak valami fiktív tradíciót.

Amerika régi művészeti fejlődésének rekonstrukciója, a történeti adatok időbeli, pontos meghatározása rendkívül nehéz feladatot jelent. Aránylag igen kevés anyag maradt fenn. A hódítók zsákmányaként egykor Európába került tárgyakból és az utóbbi évtizedek ásatásainak eredményéből csak hiányos képet alkothatunk az elpusztult dicsőség teljes nagyságáról. Mindamelllett a hieroglifek megfejtése s az archaeológia különféle segédtudományainak bevonása lassanként előbbre viszi a kutatók munkáját. A romvárosok csodás épületmaradványai, falfestményei és szobrai, valamint a sírleletek festett agyagtárgyai, kéziratjai, színpompás textiliái és káprázatos ékszerei kétségbevonhatatlanul tanúsítják, hogy az aztékek, Mayák és Inkák legendáshírű birodalma egykor kézzelfogható valóság volt. A mexikói kul-

ARANY ÁLARCOK, Columbiából

túra kezdetének általában az V. századot Kr. e. tekintik. A spanyol hódítás idején tehát már évezredes multra tekintett vissza. Szigorúan szervezett államformája, városainak virágzó élete s némely technikai tökélyű berendezése, p. o. a kitűnően épített vízvezetékek, még a spanyolokat is csodálta bba ejtették. Különböző színezete van a nyugati fensik és a keleti részeken elterjedt, ú. n. Maya-törzsek kultúrájának. Peru és Dél-Amerika virágzása az Inkák uralmával esik egybe. Az emlékek datálása a legtöbb esetben azonban még mindig csak hipotéziseken nyugszik: különböző rétegek épültek egymás fölött és látszólag újabb keletű, de archaikus hatású formalakulások lehetetlenné teszik az európai művészetben megszokott pontos stílusbeli megkülönböztetéseket.

Rendkívül értékes munkára vállalkozott a berlini Akadémia vezetősége, amikor ez év elején kiállítást rendezett Amerika régi művészeti emlékeiből. A tavalyi japán és a két év előtt

volt kínai kiállítások után valóban méltó módon folytatja az Európán kívül eső, nagy kultúrák művészetének bemutatását. A rendezést *Walter Lehmann* múzeumi igazgatóra bízta, aki világhírű szaktudósa az anyagnak és a helyszínen folytatott kutatásairól alapvető munkát adott ki. A bemutatásra került anyag a berlini Museum für Völkerkunde, néhány más német múzeum és magángyűjtemény kincsei közé tartozik. A kiállítás legfőbb jelentősége, hogy kizárólag művészeti emlékekből áll és azokat *első ízben* mutatja be az európai közönségnek függetlenül minden néprajzi vonatkozástól. Az anyag ritkaságánál fogva és a kormeghatározás már említett nehézségei miatt mi sem természetesebb, minthogy távolról sem nyújthat történelmileg teljes képet. De még így is, csonkán és hiányosan, olyan változatos és oly sok oldalról világítja meg a művészeti produktumokat, hogy minden műbarátnak élvezetet és gyönyörűséget szerez. Legalább is fogalmat ad

AGYAGEDÉNY EMBERI ALAKBAN. Peruból

arról, mit veszítettünk ennek a kultúrának az elpusztulásával. Mexikó kőfaragványai közt remek ember- és állatformájú bálványok vannak, továbbá érdekes, szépformájú tálak és különféle edények, melyeket az áldozati ceremóniáknál használtak. Ornamentikájuk telített szimbolikus vonatkozásokkal, összefüggőleg a napimádatall és az emberáldozás ritusával (p. o. szívornamensekkel ellátott tálak arra utalnak, hogy a pap ide helyezte az áldozatok kitépott szívét, viszont növényi díszek, — amik közt gyakori a tengericső, — szelidebb törzsek vegetabilis áldozatait bizonyítják). A modern szemlélőt elsősorban a szigorúan komponált, monumentális hatású alakok ragadják meg. De époly megkapóak a realiztikus felfogású, rendkívül karakterisztikus portráit-fejek is (köztük vakok, csonkák, betegek, sebesültek természeti hűséggel telített ábrázolásai), melyeken az indiánusok nemes jellegű faji vonásait ismerhetjük fel. A festett, díszes agyagedények lát-

tára meg kell emlékeznünk *Horti Pál*, rég¹ elhalt, világot járt iparművészünk megfigyeléséről, aki mexikói tanulmányútjáról azt írta budapesti barátainak, hogy mennyire elragadta ama bámulatos rokonság, melyet az ottani népies művészet vonal- és formavilága és a magyar népies művészet között talált.² Sajnos, korai halála megakadályozta a kutatót abban, hogy föltevését konkrét formában összegezze. Így csupán egymástól távol eső népfajok képzeletvilágának misztikus kapcsolataira utal ez a megfigyelés, anélkül, hogy a fejlődés útvonalaikat pontosan rekonstruálni tudnók. A Magyar művészetéből remek aranytárgyak kerültek kiállításra, — álarcok, ékszerrek, — Jade-faragványok és türkizmozaikok. Az utóbbiak példái a régi Amerika legvirágzóbb művészeti ágának, a mesteri tökélyű mozaikművé-

¹ 1907. május hó 25-én.

² Schmidt Gyula: „Magyar Iparművészet”, 1907. évf. 173. old.

szetnek. A híres perui agyagipar oly gazdagon van képviselve, hogy különböző fejlődési stádiumokat is megkülönböztethetünk benne. A formák és a dekoratív díszek nagyszerű harmóniája kitűnő, fejlett stíluserzék bizonyítéka. Rendkívül ízléses színösszetételüket csak a textiliák színpompája múlja felül. Az ú. n. „toll-mozaikok“ (papagáj-tollból összeállított kendők és ruhadarabok) meglepően jó, teljesen sértetlen állapotának magyarázata abban rejlik, hogy a tengerparti részek

sírjaiban találták, melyekben a sivatag jellegű homok évszázadokon át kitűnően konzerválta és vakító frissességben őrizte meg azokat. Színes, figurális, epikus tartalmú freskók másolatai, — Lehmann igazgató munkái a helyszínről, — egészítik ki e kiállítást, mely minden hiányossága mellett is impozáns módon ad fogalmat erről az elpusztult, hajdan virágzó, nagy kultúráról.

DR. HAJÓS ERZSÉBET

FESTETT AGYAGEDÉNY. Teotihuacan-stílusban.
(Mexikói romváros).
PAP ÁLDOZÁS KÖZBEN
(a szájából kinyúló növény a beszédet szimbolizálja)